

ZMĚNY SUBJEKTIVNÍ PSYCHICKÉ POHODY V ČASE V POPULACI ČESKA: LONGITUDINÁLNÍ ANALÝZA DAT CHPS

Marie Hanková¹, Michala Lustigová²

¹ Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta UK, Praha; ² Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta UK, Praha

ÚVOD

Duševní pohoda představuje důležitou součást celkového zdraví a kvality života. Změny duševní pohody mohou být ovlivněny řadou socioekonomických a zdravotních faktorů, jejichž význam se může v čase proměňovat. Cílem této studie bylo analyzovat faktory spojené s poklesem a nárůstem duševní pohody mezi dvěma vlnami longitudinálního šetření v české populaci dospělých.

METODIKA

Studie využívá longitudinální data Czech Household Panel Survey (CHPS) ke sledování změn duševní pohody mezi obdobími před pandemií COVID-19 a po jejím odeznění u stejných respondentů. Duševní pohoda byla měřena pomocí indexu založeného na třech položkách WHO-5 zaměřených na pozitivní náladu, klid/uvolnění a energii. Na základě změny skóru mezi pátou a šestou vlnou byla vytvořena tříkategorální proměnná rozlišující pokles, stabilitu a nárůst duševní pohody. Stabilita duševní pohody byla definována jako změna skóru v intervalu od -0,5 do 0,5 bodu. Hodnoty vyšší než 0,5 bodu označovaly nárůst duševní pohody, zatímco hodnoty nižší než -0,5 bodu označovaly její pokles. Faktory spojené se změnami duševní pohody byly analyzovány pomocí multinomické logistické regrese.



Tabulka 1: Faktory spojené s poklesem a nárůstem duševní pohody

| Duševní pohoda | Pokles vs. stabilní | | | Nárůst vs. stabilní | | |
|--|---------------------|---------|-----------|---------------------|---------|-----------|
| | RR | p-value | 95% CI | RR | p-value | 95% CI |
| Proměnné | | | | | | |
| Výchozí duševní stav | 1.67 | <0.001 | 1.35–2.05 | 0.36 | <0.001 | 0.30–0.44 |
| Změna příjmu | 1.34 | 0.077 | 0.97–1.86 | 1.28 | 0.114 | 0.94–1.75 |
| Změna zdravotního stavu | 0.65 | <0.001 | 0.54–0.78 | 1.44 | <0.001 | 1.18–1.76 |
| Změna zaměstnání (ref. Stále pracuje) | | | | | | |
| Stále nepracuje | 1.45 | 0.212 | 0.81–2.58 | 0.67 | 0.198 | 0.36–1.24 |
| Získal(a) práci | 0.81 | 0.685 | 0.30–2.20 | 0.99 | 0.991 | 0.36–2.71 |
| Ztratil(a) práci | 1.50 | 0.200 | 0.81–2.76 | 0.62 | 0.178 | 0.32–1.24 |
| Změna partnerského statusu (ref. Stále s partnerem) | | | | | | |
| Stále bez partnera | 1.40 | 0.076 | 0.97–2.03 | 0.88 | 0.523 | 0.58–1.32 |
| Nový partner | 1.05 | 0.913 | 0.42–2.65 | 1.49 | 0.400 | 0.59–3.78 |
| Ztráta partnera | 1.28 | 0.416 | 0.71–2.33 | 0.62 | 0.197 | 0.30–1.28 |

Poznámka: Dále byl model očištěn o vzdělání, pohlaví a věkové kategorie.

ZÁVĚR

Celkově výsledky ukazují, že změny zdravotního stavu představují nejsilnější faktor spojený se změnami duševní pohody, zatímco socioekonomické změny hrály v modelu menší roli.

VÝSLEDKY

Model multinomické logistické regrese byl statisticky významný a vysvětloval přibližně 13 % variability změn duševní pohody (Pseudo $R^2 = 0.129$). Ve srovnání se stabilní duševní pohodou byla pravděpodobnost poklesu duševní pohody vyšší u respondentů s vyšší výchozí úrovní duševní pohody (RRR = 1.67; 95% CI: 1.35–2.05; $p < 0.001$). Zároveň zlepšení úrovně zdravotního stavu významně snižovala riziko poklesu duševní pohody (RRR = 0.65; 95% CI: 0.54–0.78; $p < 0.001$).

Naopak pravděpodobnost nárůstu duševní pohody byla nižší u respondentů s vyšší výchozí úrovní duševní pohody (RRR = 0.36; 95% CI: 0.30–0.44; $p < 0.001$), což naznačuje menší prostor pro další zlepšení duševní pohody u osob s původně vyššími hodnotami. Zlepšení úrovně zdravotního stavu byla významně spojena s vyšší pravděpodobností nárůstu duševní pohody (RRR = 1.44; 95% CI: 1.18–1.76; $p < 0.001$).

Ve vztahu ke vzdělání měli respondenti s nízkým vzděláním vyšší pravděpodobnost poklesu duševní pohody oproti osobám s vyšším odborným a vysokoškolským vzděláním. Změna příjmu, změny zaměstnání, partnerského statusu ani sociodemografické charakteristiky nebyly s nárůstem duševní pohody statisticky významně asociovány.

Graf 1: Distribuce změny duševní pohody

